

Krzysztof FILIPOW

**BANK BAŁKAŃSKI, A BANK HIPOTECZNY WE LWOWIE –
ODDZIAŁ W CZERNIOWCACH: PRÓBA TWORZENIA**

**БАЛКАН БАНК ТА ІПОТЕЧНИЙ БАНК У ЛЬВОВІ – ФІЛІЯ У
ЧЕРНІВЦЯХ: СПРОБА СТВОРЕННЯ**

**BANK BALKAN AND MORTGAGE BANK IN LVIV – BRANCH IN
CHERNIVTSI: TRYING TO CREATE**

Abstract. Latem 1939 r. w Ministerstwie Skarbu w Warszawie zapadła decyzja o powstaniu Banku Bałkańskiego. Poprzedzone to było wielomiesięcznymi konferencjami w szerokim gronie finansjery i działaczy gospodarczych. Inicjatorem tej idei był dyrektor Banku Hipotecznego we Lwowie Aleksander Lisiewicz.

Powstanie Banku Bałkańskiego uznano za konieczność i decyzją ministra skarbu Eugeniusza Kwiatkowskiego w czerwcu 1939 r. zostało to zatwierdzone. Zdecydowano, że przewodnictwo organizacyjne tworzenia tego nowego banku powierzyć należy Bankowi Handlowemu, a umiejscowiony on zostanie w filii Banku Hipotecznego w Czerniowcach na Bukowinie.

Zakładano dwie wersje założenia Banku Bałkańskiego. Jedna z nich mówiła o likwidacji oddziału Banku Hipotecznego w Czerniowcach. Druga zaś o przejściu oddziału przez nowo powstały bank.

Decyzja, która zapadła w czerwcu 1939 r. podyktowana była ówczesną sytuacją polityczną i zagrożeniem wojną. Była ona już jednak spóźniona i zdawano sobie sprawę, że tak Rumunia jak i inne kraje bałkańskie mogłyby być w razie wojny tak naprawdę jedyną drogą dostaw materiałów. Jego losy związane zostały z losami polskiego złota ewakuowanego z Banku Polskiego.

Ostatecznie kres istnieniu oddziału Banku Hipotecznego w Czerniowcach położyła wojna. W szczególności przystąpienie Rumunii do koalicji z państwami „osi” i cofnięcie uznania rządowi polskiemu na uchodźstwie.

Mimo więc powołania prawnego Banku Bałkańskiego w 1939 r. do jego powstania nie doszło. Na przeszkodzie stanął wybuch wojny i ewakuacja władz naczelnych państwa polskiego za granicę. Jego losy splotły się w 1939 i 1940 r. z działalnością Banku Hipotecznego we Lwowie, a szczególnie z jego oddziałem w Czerniowcach. Wydarzenia wojenne 1939 r. powiązały też dzieje obu banków w ewakuacją polskiego złota Banku Polskiego SA poprzez Rumunię. Jest to jeden z mniej znanych epizodów wojennych polskiej bankowości II wojny światowej.

Abstract. In the summer of 1939, the decision to establish the Balkan Bank was made at the Ministry of Treasury in Warsaw. This was preceded by many months of conferences in a wide group of financiers and economic activists. The initiator of this idea was the director of the Mortgage Bank in Lviv, Aleksander Lisiewicz.

The establishment of the Balkan Bank was considered necessary and by decision of the Minister of Treasury Eugeniusz Kwiatkowski in June 1939 it was approved. It was decided that the organizational leadership of the establishment of this new bank should be entrusted to the Commercial Bank, and it would be located in the branch of the Mortgage Bank in Chernivtsi in Bukovina.

Two versions of the establishment of the Balkan Bank were assumed. One of them spoke of the liquidation of the Mortgage Bank branch in Chernivtsi. The second was to take over the branch by the newly established bank.

The decision, which was made in June 1939, was dictated by the political situation at the time and the threat of war. However, it was already too late and it was realized that both Romania and other Balkan countries could be the only way to supply materials in the event of war. Its fate was linked to the fate of Polish gold evacuated from the Bank of Poland.

Ultimately, the existence of the branch of the Mortgage Bank in Chernivtsi was put to an end by the war. In particular, Romania's accession to the coalition with the "axis" countries and the withdrawal of recognition of the Polish government in exile.

Despite the legal establishment of the Balkan Bank in 1939, it did not come into being. The outbreak of war and the evacuation of the supreme authorities of the Polish state abroad stood in the way. Its fate intertwined in 1939 and 1940 with the activities of the Mortgage Bank in Lviv, and especially with its branch in Chernivtsi. The war events of 1939 also linked the history of both banks in the evacuation of the Polish gold of Bank Polski SA through Romania. This is one of the lesser-known war episodes of Polish banking during World War II.

Keywords: Balkan Bank, Mortgage Bank, Polish Bank gold; Chernivtsi, World War II.

Latem 1939 r. zapadła w Ministerstwie Skarbu w Warszawie decyzja o powstaniu Banku Bałkańskiego. Poprzedzone to było wielomiesięcznymi konferencjami w szerokim gronie finansjery i działaczy gospodarczych. Inicjatorem tej idei był dyrektor Banku Hipotecznego we Lwowie Aleksander Lisiewicz¹. W konsultacjach do utworzenia Banku Bałkańskiego brali udział przedstawiciele m. in.: Pocztovej Kasy Oszczędności – traktowanej jako instytucji bankowej², Banku Gospodarstwa Krajowego³, BritishPolisch (?), C. P. Wojsk (?), GAL (Gdynia-Ameryka Linie Żeglugowe S.A.)⁴ oraz największych prywatnych banków: poznańskiego Banku Związku Spółek Zarobkowych S.A.⁵ i Banku Handlowego S. A.⁶

Powstanie Banku Bałkańskiego uznano za konieczność i decyzją ministra skarbu Eugeniusza Kwiatkowskiego w czerwcu 1939 r. zostało to zatwierdzone. Zdecydowano, że przewodnictwo organizacyjne tworzenia tego nowego banku powierzyć należy Bankowi Handlowemu, a umiejscowiony on zostanie w filii Banku Hipotecznego w Czerniowcach na Bukowinie.⁷

Zakładano dwie wersje założenia Banku Bałkańskiego. Jedna z nich mówiła o likwidacji oddziału Banku Hipotecznego w Czerniowcach. Druga zaś o przejęciu oddziału przez nowo powstały bank, dla którego centrala we Lwowie zapewniła w Rumunii, odpowiednie, szerokie prawa”.⁸

Decyzja, która zapadła w czerwcu 1939 r. podyktowana była ówczesną sytuacją polityczną i zagrożeniem wojną. Była ona już jednak spóźniona i zdawano sobie sprawę, że tak Rumunia jak i inne kraje bałkańskie mogłyby być w razie wojny tak

¹ Był synem Aleksandra Lisiewicza (1859-1916), prawnika, adwokat, encyklopedysty, posła do Sejmu galicyjskiego oraz austriackiej Rady Państwa, działacza Polskiego Stronnictwa Postępowego, członkiem Naczelnego Komitetu Narodowego, gdzie pełnił funkcję zastępcy szefa Departamentu Wojskowego.

² *Leksykon finansowo-bankowy*, 1991: 307-308; Morawski 1998: 50-51.

³ *Ibidem*: 44-46.

⁴ Zob.: Dehmel 1969. 9; [Miciński](#), *Huras, Twardowski*, 1999, T. 3..

⁵ Z. Szymańska 1997: 62-94; Morawski 1998: 151-153.

⁶ Zob.: [Landau Z.](#), [Tomaszewski J.](#), 1995.

⁷ Wszelkie informacje na ten temat pochodzą z: Notatka, dotycząca okresu wojennego i prób montowania oddziału Banku Hipotecznego w Czerniowcach dla możliwych przyszłych zadań i dorywcze prace tego okresu, autorstwa Aleksandra Lisiewicza, złożonej w Paryżu w 1940 r.: IPMS: sygn.. A. XIV.3/24.

⁸ *Ibidem*, s. 1.

naprawdę jedyną drogą dostaw materiałów wojskowych. A brak jakiegokolwiek placówki finansowej na tych terenach, jak i znajomości, warunków i ludzi spowodowałby w przypadku konfliktu wojennego ogromne straty materialne.

Atutem do założenia Banku Bałkańskiego był niewątpliwie fakt, że oddział Banku Hipotecznego w Czerniowcach był oddziałem w tym czasie nieczynnym i deficytowym od wielu lat. Przyczynił się do tego wieloletni brak środków obrotowych. Pragnąc umożliwić wykorzystanie oddziału do dla nowego banku dyrektor Aleksander Lisiewicz zaopatrzył oddział w ilość gotówki dyspozycyjnej, odpowiadającej zobowiązaniom zagranicznym. W ten sposób oddział w Czerniowcach w momencie reorganizacji nie miałby żadnych zobowiązań. A co więcej wniósłby aportem swoje nieruchomości, lokal i inne dobra uzyskane w ciągu swojej osiemdziesięcioletniej działalności.⁹

Co więcej już w maju 1939 r. Walne Zgromadzenie Banku Hipotecznego we Lwowie powzięło uchwałę o likwidacji oddziału w Czerniowcach i pozwalało na dowolne wykorzystanie go wedle woli.

Sytuacja polityczna i wybuch wojny nie pozwolił na utworzenie Banku Bałkańskiego. Dyrektor A. Lisiewicz wskazywał na „brak pośpiechu, wywołanego okresem letnim”. Brak jego powstania widział także w czynniku ludzkim. Nie powołano bowiem osoby personalnie odpowiedzialnej za misję szybkiego tworzenia banku.

Miał też zupełną rację twierdząc: „Zdaniem moim warunkiem powodzenia powstającego przedsiębiorstwa jest ustalenie personalnej odpowiedzialności odpowiedniej jednostki, poza teoretycznymi podstawami organizacyjnymi, w przeciwnym razie cała organizacja gubi się w dyskusjach i uzgadnianiach”.¹⁰

Wybuch wojny zaskoczył polski sektor bankowy na Bałkanach. Posiadano jedynie oddział w Czerniowcach, lecz bez środków obrotowych oraz co było ważne bez pełnych praw bankowych w Rumunii. Jednak w razie prowadzenia działań wojennych oddział Banku Hipotecznego miałby szeroki zakres działania. Warunkiem byłoby dorywcze uzyskanie środków finansowych na działalność oraz uzyskanie uprawnień.

Stąd też już 25 sierpnia 1939 r. dyrektor Aleksander Lisiewicz starał się w Ministerstwie Skarbu uzyskać realną pomoc w ukonstytuowanym już przecież Banku Bałkańskim. W związku z powyższym nawiązał rozmowy celem uzyskania pomocy ze strony Banku Handlowego S.A. Nie znalazł jednak zrozumienia. Uważano bowiem, że moment jest zbyt późny, sama sprawa jest zbyt mało ważna wobec ogromu zadań ogólnych wynikających z napięcia wojennego.¹¹

Wojna wpłynęła na dalsze losy Banku Bałkańskiego wiążąc je ewakuacją i epopeją polskiego złota Banku Polskiego S.A. Splotły się one z perypetiami Banku Hipotecznego we Lwowie i jego oddziału w Czerniowcach.

Idea powołania Banku Bałkańskiego de facto upadła wraz z wybuchem wojny polsko-niemieckiej we wrześniu 1939 r. Po ataku wojsk sowieckich 17 września na

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem:2.

¹¹ Ibidem.

ziemie polskie stało się to już nie możliwe do wykonania.

Wykaz skrótów:

IPMS: Instytut Polski i Muzeum Gen. Sikorskiego w Londynie

AAN: Archiwum Akt Nowych w Warszawie.

Archiwalia:

Archiwum Akt Nowych (AAN), BP, t. 316, k. 1-2.

Instytut Polski i Muzeum Gen. Sikorskiego w Londynie: sygn.A. XIV.3/24.

Literatura:

1. Dehmel H. 1969, Gdynia-Ameryka. Linie żeglugowe S.A. 1930-1950, [Wydawnictwo Morskie](#), Gdańsk.
2. [Landau Z.](#), [Tomaszewski J.](#), 1995, Bank Handlowy w Warszawie S.A. Zarys dziejów 1870–1995, MUZA S.A. Warszawa.
3. *Leksykon finansowo-bankowy, 1991, Władysław L. Jaworski (red.). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 1991, s. 307–308.*
4. [Miciński J.](#), [B. Huras B.](#), [Twardowski M.](#), 1999, *Księga statków polskich 1918–1945. Tom 3. Gdańsk: Polnord Wydawnictwo Oskar.*
5. Morawski W., 1998, [Słownik historyczny bankowości polskiej do 1939 roku](#), Wydawnictwo „Muza”, s. 50–51.
6. Păunescu C., Matei D., 2013, Jako ocalono polskie złoto, Bukareszt, s. 35-43.
7. Rojek W., 2000, Odyseja skarbu Rzeczypospolitej. Losy złota Banku Polskiego 1939-1950, Kraków.
8. Szymańska Z., 1997, Sukces poznańskiej gospodarności. Bank Związku Spółek Zarobkowych (1885-1949), [w:] Banki Poznańskie, „Kronika Miasta Poznania”, nr 2/1997, Wydawnictwo Miejskie Poznań, s. 62-94.